

УДК 002.2+371

Д. Д. КУСЬКО, О. В. АНТОНІК

**КНИГОЗНАВЧИЙ ОГЛЯД
СЕРІЙНОГО ВИДАННЯ ДЛЯ ПЕДАГОГІВ**

Своєрідність радянської педагогіки полягає в тому, що вона тісно пов'язана з практикою: узагальнює передовий досвід, дає наукові рекомендації практикам, залучає до активної творчої діяльності учителів, батьківський актив, громадськість.

Прискорений розвиток соціально-економічного прогресу в нашій країні, активізація людського фактора, якісна перебудова системи народної освіти ставлять перед радянською педагогікою складні та відповідальні завдання.

Сучасна науково-педагогічна книга відображає досягнення марксистсько-ленінської думки, допомагає формувати політичний, культурний і загальноосвітній рівень молоді, сприяє вдосконаленню кваліфікації педагогічних кадрів. Разом з тим зростає інтерес до педагогічної спадщини минулого, без чого неможливе послідовне та глибоке перетворення навчально-виховного процесу. В. І. Ленін вказував, що треба «не забувати основного історичного зв'язку, дивитись на кожне питання з точки зору того, як певне явище в історії виникло, які головні етапи у своєму розвитку це явище проходило, і з точки зору цього його розвитку дивитись, чим дана річ стала тепер» [39, с. 63].

Цілком природно, що прогресивна педагогічна культура будується та розвивається на фундаменті багатих запасів педагогічного знання, набутих людством. Необхідною передумовою такого розвитку є широке ознайомлення громадськості з кращою частиною педагогічної спадщини, створення узагальнюючих праць з історії педагогічної думки, глибоке вивчення структурних і генетичних зв'язків тих проблем, які ставить перед педагогічною наукою сучасність. Видання серії «Педагогічна бібліотека» створює необхідні передумови для вирішення цих завдань.

Серія започаткована у видавництві «Педагогіка» порівняно недавно (1974 р.). Використовуючи та узагальнюючи досвід кращих дореволюційних видань подібного напрямку, вона значно поглиблює знання з історії педагогіки, вміло проводить лінію зв'язку поколінь, дає змогу дізнатись і усвідомити, як впли-

вала на педагогічну науку та практику та чи інша соціально-економічна формація.

Крім уже відомих книг, серія включає багато творів, що стали бібліографічною рідкістю. У комплексі ці видання становитимуть обширну бібліотеку, яка збере воедино праці, що відіграли визначну роль у розвитку педагогічної думки. У цьому і полягає цільове призначення серії.

Серія «Педагогічна бібліотека» є чітко продуманою, добре налагодженою і цілісною системою книг, що відповідає вимогам серійних видань. Число видань серії за рік невелике — одне, два, рідше — три, що пояснюється складністю підбору, групування та текстологічної обробки багатого фактичного, нерідко маловивченого матеріалу.

Починаючи серію виданням творів основоположника наукової педагогіки в Росії К. Д. Ушинського, редакційна колегія не передбачала в майбутньому дотримуватись строгої хронологічної чи регіональної послідовності.

З 1974 по 1987 рік у серії вийшло 20 видань. Незабаром серія поповниться вибранням педагогічних творів В. П. Вахтерова та П. Ф. Лесгафта.

Типологічний склад серії представлений в основному вибраними педагогічними та психологічними творами. Видані три тематичних збірники «Про виховання та освіту» (К. Маркса і Ф. Енгельса, В. І. Леніна, А. В. Луначарського), куди увійшли статті, рецензії, матеріали виступів і листування.

Щодо відбору авторів для публікації в серії, то намітилось декілька напрямів, які дають досить повне уявлення про досягнення педагогічної науки в історичній ретроспективі. Поряд з іменами визначних педагогів К. Д. Ушинського, П. Ф. Лесгафта, П. Ф. Каптерева, О. М. Острогорського, Я. А. Коменського, Й. Г. Песталопці читачі знайдуть імена просвітителів Ж.-Ж. Руссо, К. Гельвеція, Д. Дідро; представників утопічного соціалізму Р. Оуена, Ш. Фур'є, А. Сен-Сімона; праці видатних просвітителів XVII ст. М. В. Ломоносова, М. І. Новикова, О. М. Радищева та ін.; педагогічні твори декабристів, петрашевців, представників революційної демократії В. Г. Белінського, О. І. Герцена, М. Г. Чернишевського, М. О. Добролюбова, Д. І. Писарева, М. І. Пирогова.

Важливим завданням серії є видання та пропаганда педагогічних праць класиків марксизму-ленінізму про виховання й освіту, а також праць видатних радянських педагогів та психологів Л. С. Виготського, П. П. Блонського, А. С. Макаренка, визначних громадських діячів Н. К. Крупської, А. В. Луначарського та інших.

Педагогічні роботи деяких вчених (П. Ф. Каптерева, О. М. Острогорського) вперше побачили світ саме в цій серії. Праці педагогів, що видавалися раніше, у рамках даної серії доповнені новими цікавими матеріалами. Наприклад, до збірника А. В. Луначарського «Про виховання та освіту» включено 18 праць, які вперше публікуються після його смерті; у «Педаго-

гічних творах» Ж.-Ж. Руссо його головна педагогічна робота «Еміль, або про виховання» вперше перекладена російською мовою; у двотомнику творів Я. А. Коменського відновлені повні назви праць, уточнені тексти, переглянуті та поліпшені ранні переклади, заново перекладено багато творів, вперше російською мовою публікується «Автобіографія»; із загальної кількості матеріалів, які включені у «Вибрані педагогічні твори» М. І. Пирогова, близько третини документів відтворюється вперше, документи, що публікувалися раніше, звірені з циркулярами по Київському навчальному окрузі, виправлені та доповнені; біографія П. Ф. Каптерева і найбільш повний бібліографічний покажчик його праць у виданні серії теж наводяться вперше. Всі ці факти свідчать про ретельну підготовку кожного видання, глибоку текстологічну роботу.

Структура видань серії визначається двома підходами: хронологічним і проблемно-тематичним. Вибір структури обґрунтовується в передмові до кожного видання. Наприклад, у передмові до збірника А. В. Луначарського «Про виховання та освіту» вказується, що на відміну від збірника 1958 р. обрано не хронологічний, а проблемно-тематичний порядок розміщення праць. Такому підходу завжди віддавав перевагу і сам А. В. Луначарський при виданні окремих збірників своїх праць. Матеріали, зібрані в книзі, поділені на три основних розділи, що відповідають трьом центральним проблемам педагогічної діяльності А. В. Луначарського.

Проблемно-тематичний принцип застосований ще у виданнях педагогічних творів К. Д. Ушинського, А. С. Макаренка, С. Т. Шацького, Й. Г. Песталоцці, Д. І. Писарева. Всі праці в межах тематичних розділів цих видань розміщені у хронологічній послідовності.

Структура інших видань зумовлена хронологічним відбором матеріалів. У передмові до «Вибраних педагогічних творів» П. Ф. Каптерева укладачі обґрунтували свій вибір тим, що хронологічна послідовність праць допоможе читачеві простежити розвиток поглядів ученого на найважливіші питання педагогіки та шкільної справи. Як видно з прикладів, укладачі обирають таку структуру видань, яка б сприяла кращому сприйняттю матеріалів і розумінню педагогічної спадщини того чи іншого педагога.

Важливим елементом видавничої культури є науково-довідковий апарат видання, елементи якого сприяють активному читачькому сприйманню тексту, його поглибленому вивченню, пояснюють, тлумачать, деталізують основний зміст. Особливу цінність у серії мають історико-педагогічні коментарі до робіт, які завершують видання. Ретельно підготовлені, доступні читачам коментарі допомагають краще вникнути в ідейний зміст творів, історичну обстановку їх написання.

На звороті титула всіх видань серії вміщена анотація. Здебільшого у ній лаконічно подається цільове та читачьке призначення. Правда, в останніх виданнях воно надто узагальнене.

На початку кожного видання вміщена передмова укладача. Виняток становлять «Вибрані педагогічні твори» Я. А. Коменського, де передмова дається «Від видавництва», оскільки видання підготовлене спеціалістами двох країн — ЧССР і СРСР. Структура передмов приблизно однакова і включає відомості про важливість і актуальність видання, педагогічну спадщину вченого та її характеристику, принципи та специфіку відбору матеріалів, структуру видання, суть текстологічної роботи, матеріали, за якими друкується видання.

Після передмови у кожному виданні, як правило, вміщується вступна стаття, написана укладачем. Її мета — лаконічно і компетентно розкрити педагогічні погляди того чи іншого педагога. Ось характерні заголовки: «П. П. Блонський як педагог та психолог», «Про педагогічну спадщину С. Т. Шацького», «Жан-Жак Руссо та його педагогічна спадщина», «Життя, діяльність та педагогічна спадщина Я. А. Коменського», «Педагогічні погляди В. Г. Белінського» і т. д. У «Вибраних педагогічних творах» А. С. Макаренка вступна стаття не друкується, характеристика життя і діяльності педагога подається в кінці другого тому в заключній статті «Про педагогічні погляди А. С. Макаренка», що є відхиленням від загального принципу. Науково-довідковий апарат деяких видань містить, крім вступної, і заключну статтю (в основному в двотомних виданнях).

Обов'язковим елементом довідкового апарату всіх видань серії є покажчик імен і предметно-тематичний покажчик.

Майже всі видання серії супроводжуються бібліографією праць педагогів і літературою про їх життя та діяльність. Крім цього, в кінці видань наводилась інформація про те, які видання серії слід чекати найближчим часом. Однак обіцянки видавництва не завжди виконувались, і з 1982 р. таку інформацію припинили друкувати. Її належить обов'язково відновити, оскільки вона сприяє кращому формуванню попиту на книги серії.

Функції довідкового апарату, що полегшує користування книгою, виконують також титульні елементи — обкладинка, титул, контртітул, шмуцтитул, колонтитул, заголовки, зміст і т. д. Нестандартне, зі смаком виконане оформлення книг серії «Педагогічна бібліотека» вигідно виділяється серед інших серійних видань. Палітурка світло-бежевого кольору, зверху вказані назва серії, прізвище та ініціали вченого, педагога; у центрі — його портрет, виконаний у коричневому тоні. Верхній обріз блока, тематичні форзаци також коричневого кольору, що добре гармонує з кольором палітурки. На корінцях книг повторюються назва серії, ініціали та прізвище автора, при необхідності номер тому.

Середній тираж видань в основному задовольняє читацький попит і становить 35 тис. прим. За останній час формат стабілізувався 60×90/16; середній обсяг 25... 30 обл.-вид. арк.; друк офсетний, папір офсетний № 1, гарнітура таймс.

Внутрішнє оформлення всіх видань ідентичне: титул, авантитул, розділи відокремлюються один від другого шмуцтитулом. Кожна праця починається з нової сторінки, заголовки набрані коричневим кольором. У такому ж кольорі виконані колонтитули та колонцифри. Шрифтові виділення в основному тексті полегшують його сприйняття.

Старанний відбір матеріалу, глибока текстологічна робота, якісний довідковий апарат, культура художньо-технічного виконання свідчать про високу видавничу культуру серії, відповідність її цільовому призначенню. Вона має велике науково-пізнавальне, суспільне та історично-культурне значення. При розширенні регіональних рамок серія й надалі сприятиме розвитку педагогічної культури, розширенню знань про світовий історико-педагогічний процес, осмислення і аналіз якого допомагає вирішувати проблеми сучасної педагогічної науки та практики.

1. *Маркс К., Енгельс Ф.* О воспитании и образовании: В 2-х т. М., 1978.
2. *Ленин В. И.* О воспитании и образовании: В 2-х т. М., 1980.
3. *Ленин В. И.* Про державу. Повне зібр. творів. Т. 39.
4. Матеріали XXVII з'їзду КПРС. К., 1986.
5. О реформе общеобразовательной и профессиональной школы: Сборник документов и материалов. М., 1984.
6. *Константинов Н. А., Медынский Е. К., Шабалева М. Ф.* История педагогики. М., 1982.

Стаття надійшла до редколегії 05.04.86